

KITAJSKA, VARNOSTNI IZZIV ZA EVROPSKO UNIJO

CHINA, SECURITY CHALLENGE FOR THE EUROPEAN UNION

Povzetek Strateško tekmovanje Evropske unije s Kitajsko je postalo povsem resnično. Kitajski vpliv v Evropi je ekonomski in geopolitičen. Kitajska je postala gospodarski tekmelec, ki si prizadeva prevzeti vodilno mesto na področju razvoja tehnologij, želi pa tudi uveljavljati svoj model družbene ureditve in vladanja. Močnejša kitajska ekonomska prisotnost, kulturne in medijske aktivnosti ter dejavnosti vojaške diplomacije so orodja, s katerimi Kitajska uveljavlja svoj vpliv v odnosih z državami v Evropski uniji in v tistih na njenem obrobju. Najpomembnejši izzivi v odnosih med Kitajsko in Evropo so neuravnoteženost naložb v korist Kitajske, prevzemanje evropskih podjetij, predvsem tistih, ki upravljajo strateško pomembno infrastrukturo, ter povečana dejavnost kitajskih oboroženih sil v mednarodnem okolju.

Ključne besede *Evropska unija, Kitajska, strateško tekmovanje, varnostni izzivi.*

Abstract The European Union's strategic competition with China has become a reality. China's influence in Europe is both economic and geopolitical. China has become an economic competitor striving to take the lead in technology development, but it also wants to assert its model of social order and governance. China's stronger economic presence, cultural and media activities, and military diplomacy activities are tools with which China is asserting its influence in relations with countries in and around the European Union. The most important challenges in China-Europe relations are the imbalance of investment in favour of China, the takeover of European companies, especially those that manage strategically important infrastructure, and the increased activity of the Chinese armed forces in the international environment.

Key words *European Union, China, strategic competition, security challenges.*

Uvod Za Evropsko unijo in njene članice predstavlja Kitajska varnostni izziv. Je tekunica na gospodarskem področju in poskuša uveljavljati svoj, od evropskega zelo različen, model vladanja.

Kitajska je v državah Evropske unije porušila ravnotežje na področju naložb tako, da so te v njeno korist. Prevzema evropska podjetja, pri čemer je zaskrbljujoče predvsem, da prevzema podjetja, ki upravljajo strateško pomembno infrastrukturo (t. i. kritično infrastrukturo). Svojo dejavnost v mednarodnem okolju povečujejo tudi kitajske oborožene sile. Z uporabo ekonomskih, diplomatskih, vojaških in informacijskih instrumentov moči Kitajska sledi svoji viziji novega sveta, v katerem bi prevzela vlogo globalnega voditelja.

ZDA so strateško tekmovanje s Kitajsko utemeljile v dokumentu o nacionalni varnostni strategiji decembra 2018. Strateško tekmovanje med državama in zamisli iz nacionalne varnostne strategije ZDA niso novi. Tekmovalnost je videti ostrejša predvsem zaradi razlike v načinu in tonu, s katerim je ameriška vlada to strategijo predstavila kot del obsežnejše strategije ameriške vlade »Najprej Amerika«.

Kitajska ne tekmuje za strateško prevlado samo z ZDA, temveč tudi z Evropsko unijo. V združenem komunikeju Evropske komisije z naslovom Elementi za novo strategijo EU do Kitajske iz leta 2016 (angl. Elements for a New EU Strategy on China) so predstavljeni temelji njene strategije (EU, 2016). V dokumentu je kitajska pobuda »En pas, ena cesta« obravnavana predvsem z notranjepolitičnih in ekonomskih vidikov, vendar so prepoznane tudi njene pomembne geostrateške posledice.

Vzpostavljanje prihodnjih odnosov in sodelovanja s Kitajsko je za Evropsko unijo tako priložnost kot izziv. Pozitivno je sodelovanje v mirovnih procesih v Afriki in pri dolžnostih, ki jih bo Kitajska morala uresničiti kot globalna sila, na primer na Bližnjem vzhodu. Pomemben je tudi bolj poglobljen dialog s Kitajsko o sodelovanju pri vlaganju v državah, v katerih je za to vzajemni interes oziroma so te države tudi partnerice Evropske unije. Obetavno bi bilo lahko tudi sodelovanje na področju upravljanja podnebnih razmer.

Posledice hitre gospodarske rasti na Kitajskem in nenehna prizadevanja za njeno povečevanje so omogočili, da njeni interesi segajo veliko dlje od neposredne sosesčine. Kitajska je danes vedno bolj prisotna po vsem svetu tako ekonomsko, finančno, diplomatsko kot vojaško. To pa pomeni tudi, da postaja odvisna od mednarodnega miru in varnosti. Evropska unija zagovarja stališče, da bi morala biti Kitajska zato pozvana k aktivnemu in konstruktivnemu delovanju pri zagotavljanju mednarodne varnosti in sodelovanju v procesu reševanja konfliktov na mednarodni ravni (EU, 2016).

Po treh letih od nastanka »nove strategije do Kitajske« je Evropska komisija leta 2019 v dokumentu z naslovom »EU – China: A Strategic Outlook« prikazala, da bo

morala njena prihodnja politika upoštevati vsakokratna pomembna dejstva in biti samozavestnejša, jasnejša ter večdimenzionalna. Tak pristop naj bi Evropski uniji omogočil, da bo odnos s Kitajsko kot strateškim partnerjem bolj uravnotežen, pošten in v obojestransko korist (EU Komisija, 2019, str. 1–3).

Namen prispevka je predstaviti kitajsko zunanjepolitično strategijo in načine, s katerimi uresničuje vizijo o svojem globalnem voditeljstvu, ter pri tem izpostaviti najpomembnejša področja, ki predstavljajo nacionalne varnostne izzive za države Evropske unije in varnostne izzive za Evropsko unijo kot celoto.

Zavarovanje nacionalne varnosti vsake demokratične države zahteva razumevanje celotnega obsega in moči kitajskega delovanja, vplivanja ter vmešavanja v tuje države, saj lahko le tako oblikujemo ustrezne in učinkovite odgovore ter rešitve.

Pri pripravi prispevka smo uporabili kvalitativno analizo dosegljivih strokovnih razprav in originalnih dokumentov kitajske komunistične partije o kitajski viziji razvoja, strokovnih virov, ki spremljajo uresničevanje kitajske strategije, in njenih posledic za države Evropske unije ter statističnih virov, ki podpirajo razpravo o varnostnih izzivih na ekonomskem in obrambnem področju, ki jih predstavlja Kitajska za Evropsko unijo.

1 UVELJAVLJANJE KITAJSKE V GLOBALNIH ODNOSIH

Kitajska svoje mesto v globalnih odnosih uveljavlja s konceptom »človeške skupnosti, ki deli skupno usodo«, ki ga je od leta 2013 razvijal kitajski predsednik Xi Jinping. Gre za nov, predvsem na zahodu slabo razumljen koncept, večkrat predstavljen le kot kitajska propaganda, vendar strokovnjaki opozarjajo, da ni tako.

Koncept »človeške skupnosti, ki deli skupno usodo«, je vizija, s katero želi Kitajska uresničiti svojo zunanjepolitično strategijo z zelo jasnim ciljem: oblikovati mednarodno okolje (skupnost, ki deli skupno usodo) tako, da bo to kompatibilno s kitajskim modelom vladanja, ter prevzeti vlogo globalnega voditelja.

Kitajska svojo vizijo izvaja z delovanjem na različnih področjih, kot so ekonomsko, propagandno, z oblikovanjem partnerstev in podobno. V mednarodnih odnosih pozivajo k dialogu, zavračajo pa konfrontacijo pogledov in stališč ter oblikovanje zavezništev.

Predsednik Xi Jinping politično dimenzijo človeške skupnosti (ki deli skupno usodo) utemeljuje na dveh terminih, in sicer »demokracija« in »partnerstvo« (Tobin, 2018, str. 155 in 157).

Oblika demokracije, ki je sicer za Kitajsko najpomembnejša v mednarodnih in domačih odnosih, temelji na konzultacijah med državami in znotraj držav

med skupinami z različnimi interesi. V mednarodnih odnosih naj bi to pomenilo enakost med suverenimi nacijami ne glede na vrsto njihovega političnega režima. Pomembnejše naj bi bile države v razvoju, nobena država ali skupina držav pa naj ne bi imela premoči nad drugimi. Demokracija, ki temelji na konzultacijah, naj bi veljala tudi za notranjo politiko držav. Zahodno demokracijo predstavljajo kot kaotično, polno nasprotovanj (konfrontacijsko), tekmovalno, neučinkovito in oligarhično.

Kitajci so prepričani, da so razvili v primerjavi z zahodom bolj razsvetljeno obliko demokracije z novim tipom strankarskega sistema. Komunistična partija je edina politična avtoriteta, manjšinske stranke in nestrankarske skupine pa v političnem procesu odločanja sodelujejo kot zunanji svetovalci (konzultanti). Delovanje Ljudskega kongresa in notranji politični procesi, ki temeljijo na konsenzu znotraj vodilne partije, so po prepričanju kitajskih voditeljev učinkovitejša demokracija kot demokracija Zahoda, ki temelji na splošnem ali elektorskem volilnem sistemu.

Za Kitajsko so partnerstva najpomembnejše načelo pri gradnji odnosov med državami in predstavljajo alternativo ameriškemu načinu zunanjega političnega delovanja, ki temelji na zavezništvih (enako mislečih), sklenjenih s sporazumi, iz katerih izhajajo medsebojne obveznosti. Kitajci zagovarjajo načelo, da je sodelovanje med državami mogoče tudi, če so med njimi ideološke in družbene razlike. Kitajska ima vzpostavljena t. i. celovita strateška partnerstva z Evropsko unijo, Avstralijo, Egiptom, Iranom, Indonezijo in veliko drugimi. Z Rusijo so sklenili t. i. celovito strateško partnerstvo za koordinacijo (Zhongping in Jing, 2014).

Pogoja, ki ju predlaga predsednik Xi Jinping za reševanje mednarodnih kriznih situacij, sta dialog in razvoj. Predsednik meni, da morajo konflikte reševati neposredno vpletene strani med seboj. Združeni narodi (ZN) naj bi v konflikt posegli le z mediacijo, kadar je to nujno, Varnostni svet ZN pa naj bi imel osrednjo vlogo pri končanju konfliktov in ohranjanju miru (CSC, 2017). Kitajska je tako v primeru Sirije vedno zagovarjala stališče, da je državljansko vojno mogoče končati le s političnim dogovorom in da je ta edini legitimni način reševanja konflikta. Zaveznitva, kot so Nato in druga ameriška zaveznitva, so za Kitajsko ostanek iz hladne vojne, so antagonistična in ne ustrezajo več sodobni mednarodni situaciji (Tobin, 2018, str. 156).

Kitajski predsednik Xi Jinping trdi tudi, da Kitajska zagotavlja boljše pot razvoja kot Zahod. Razvoj je po njenem več kot le njegov gospodarski vidik. Vključuje družbeni, socialni razvoj, razvoj tehnologij in inovacij. Le tak lahko povezuje države in preprečuje konflikte. Za Kitajsko odpiranje v svet pomeni integracijo v svetovno gospodarstvo, ki bo podprlo izvajanje njene temeljne vizije o človeški skupnosti (Tobin, 2018, str. 156–157).

2 VARNOSTNI IZZIV KITAJSKE NOVE VIZIJE SVETA ZA EVROPSKO UNIJO

Ekonomska in varnostna situacija v Evropi sta Kitajsko spodbudili, da razširi svoj politični vpliv na stari celini.

Kitajska v Evropi deluje ekonomsko in geopolitično. Postala je gospodarski tekmeč, ki si prizadeva prevzeti vodilno vlogo na področju razvoja tehnologij in je tekmeč evropskim sistemom vladanja tako, da promovira alternativni model vladanja.

Leta 2019 lahko v evropski politiki na varnostnem in ekonomskem področju, ki obravnava odnose s Kitajsko, zaznamo bistvene spremembe, ki so neposredna posledica poskusov širjenja kitajskega vpliva v Evropo.

V dokumentu EU – China: Strategic Outlook (EU Komisija, 2019, str. 1) poskuša Evropska unija vzpostaviti ravnotežje interesov s Kitajsko. Ta ni več »strateški partner«, temveč »partner v pogajanjih«. Toda določeni kazalniki uspešnosti kitajske strategije v Evropski uniji in na njenem obrobju so zaskrbljujoči.

Kitajska je največji evropski partner na področju uvoza in drugi največji pri izvozu. Po podatkih Eurostata iz marca 2019 je trgovanje med ZDA in Evropsko unijo manjše od trgovanja med Evropsko unijo in Kitajsko za kar 176 milijard dolarjev. Cilj Kitajske je, da trgovanje z Evropo doseže trilijon ameriških dolarjev, kar je skladno s Strateško agendo za sodelovanje EU–Kitajska 2020 (Eurostat, 2019).

Naložbe Kitajske v Evropi so se povečale in razširile iz držav, ki jih je nedavna finančna kriza najbolj prizadela. Ta kitajska vlaganja so strateška in dolgoročna. Interes Kitajske izhaja iz potreb po novih tehnologijah in znanja o širšem dostopu do evropskih tržišč za kitajske produkte in storitve. Želijo tudi dostop do tretjih tržišč, med drugimi do ZDA. Kitajci se ozirajo po nakupih znanih poslovnih oziroma trgovskih znamk, izboljšati želijo svojo tržno zanimivost in se združiti v regionalne ter globalne proizvodne verige.¹

Kitajske naložbe so vedno bolj usmerjene v pomembne države Evropske unije in v infrastrukturne projekte na njenem obrobju, kar kaže na sledenje cilju postati globalni igralec in kar naj bi ji zagotovilo politični ter diplomatski vpliv v Evropi. Pravno stabilno in s predpisi urejeno ekonomsko ter politično okolje Evropske unije omogoča Kitajcem, ki potrebujejo trg, intelektualno lastnino in strateške lokacije ter veliko novih poslovnih priložnosti.

Najpomembnejši ekonomski varnostni izzivi, ki jih za Evropo predstavlja Kitajska, so neuravnoveženost naložb, ki so v korist Kitajski, in prevzemanje evropskih

¹ *Kitajsko podjetje Hisense, ki je leta 2018 prevzelo slovensko podjetje Gorenje, je primer neposredne tuje naložbe, s katero tuje podjetje prevzema znano blagovno znamko in tudi nekaj posebne oziroma edinstvene tehnologije izdelave bele tehnike.*

podjetij, še posebej tistih, ki upravljajo strateško pomembno infrastrukturo, kot so pristanišča, letališča, železnice, transportna in energetska podjetja ipd.

2.1 Trend neuravnoteženih naložb

Trenutni trend neuravnoteženih naložb je bolj zaskrbljujoč kot dolgoročni trend neuravnotežene bilance trgovanja v kitajsko-evropskih odnosih.

Kitajske neposredne zunanje naložbe (Foreign Direct Investment – FDI), ki jih financirajo tuja podjetja, v tem primeru kitajska, so se v Evropski uniji v zadnjih osmih letih povečale za kar petdesetkrat. Neposredne kitajske naložbe v tujini so bile leta 2018 skupaj z združitvami in nakupi ter naložbami v zeleno industrijo (angl. Greenfield investments) vredne 348 milijard ameriških dolarjev in vključujejo kitajski prevzem več kot 350 dobro delujočih evropskih podjetij (Tartar et al, 2018). Evropska unija ima na Kitajskem samo štiri odstotke neposrednih naložb v tujini.

Kitajci svoje naložbe pospešeno povečujejo. V Evropo vlagajo devetkrat hitreje kot v Severno Ameriko. Trend je posledica trgovinske vojne med ZDA in Kitajsko ter strogih nadzornih postopkov v ZDA, kar je povzročilo 92-odstotni padec kitajskih neposrednih naložb v ZDA (McCarthy, 2018).

Kitajske naložbe so na globalni ravni usmerjene predvsem v infrastrukturo, medtem ko so zahodne naložbe usmerjene predvsem v projekte, ki prinašajo velike dobičke.

Kitajska je prav tako izkoristila motnje v gospodarstvu, ki so nastale zaradi globalne pandemije COVID-19, da bi prevzela pomembna podjetja, ki so temeljna za ameriško in evropsko obrambno industrijo. Gre za zlonamerne prakse nakupa ali združevanja podjetij, še posebej tistih, ki se borijo, da bi preživela.

Ameriško obrambno ministrstvo je bilo na vrhuncu krize spomladi 2020 še posebej zaskrbljeno nad stanjem v Evropi, kjer so nekatera podjetja že prešla v last »ameriških sovražnikov«. Niso toliko zaskrbljeni glede primarnih pogodbenikov velikih ameriških podjetij, kot so Lockheed, Raytheon, Boeing, Northrop Grumman in drugi, saj so ta dobila nagrade in predplačila za nadaljevanje proizvodnje. Skrbi jih, kako ti primarni pogodbeniki plačujejo manjša podjetja in skrbijo, da bi ostala likvidna. Če ta praksa ni ustrezna, lahko postanejo mala podjetja v verigi obrambne industrije žrtev zlonamernih prevzemov oziroma »sovražnega kapitala« (Williams, 2020).

2.2 Kitajska strategija »Going Out«

Kitajska je za ZDA druga največja svetovna gospodarska sila. Je največji izvoznik svojih proizvodov, saj ti predstavljajo kar 17 odstotkov celotnega svetovnega izvoza, in tretji največji uvoznik z 12 odstotki svetovnega uvoza (Eurostat, 2019). Kitajska

gospodarska rast znaša že od leta 1980 na letni ravni skoraj deset odstotkov. Veliko jih ocenjuje, da je v tem trenutku rast realna, vendar se nenehno zmanjšuje.²

Petletni ekonomski načrt kitajske komunistične partije je usmerjen v internacionalizacijo kitajskih podjetij, tako državnih kot privatnih, v rekonstrukcijo podjetij v državni lasti, v napredne inovacije in promocijo kitajskega podjetništva v globalnem gospodarstvu. Neposredne kitajske naložbe v tujini zato postajajo glavno gibalno domačega gospodarskega razvoja in politične stabilnosti kitajske komunistične partije.

Po letu 2001, ko je Kitajska postala članica Svetovne trgovinske organizacije (WTO), so se njene zunanje naložbe povečale za tridesetkrat. Kitajska trenutno izvaja drugo fazo svoje strategije »Going Out«. Njen cilj je uvrstitev višje na lestvici tehnološkega razvoja, zato se naložbe usmerjajo v napredne tehnologije in znanje. Kitajska prisotnost se povečuje predvsem v državah v razvoju.

Pričakujemo lahko, da se bo Kitajska dolgoročno vedno bolj usmerjala v tesno sodelovanje z raziskovalno-razvojnimi omrežji. Kitajska je na področju naložb v raziskave in razvoj že prehitela Evropo (NSC, 2018). Kljub temu ostaja močno odvisna od aktivnosti z nizko dodano vrednostjo, kot je na primer končno sestavljanje, in je močno odvisna od tujih tehnologij. Da bi uresničili cilje iz desetletnega načrta, ki je predstavljen v dokumentu *Made in China 2025* (CSC, 2015), mora Kitajska prevzeti za razvoj pomembna evropska podjetja.

3 NAČINI DOSEGANJA ZUNANJEPOLITIČNIH CILJEV KITAJSKE

Kitajska je prepričana, da se mora v globalni politiki prebiti na svetovni osrednji položaj, v ospredje z razvitimi državami, saj bo šele potem lahko delovala tako kot te države.

Na Zahodu kitajsko strategijo opazujemo in si jo razlagamo skozi prizmo našega razumevanja ter miselnih vzorcev, terminologije in perspektiv, ki se osredotočajo predvsem na cilje. Za razliko od tega načina se Kitajska v svoji razvojni strategiji osredotoča na poti (metode, postopke), s katerimi bo dosegla svoje strateške cilje.

3.1 Projekt »En pas, ena cesta«

Projekt kitajskega predsednika Xi Jinpinga *En pas, ena cesta* je prepoznaven način, s katerim Kitajska vlada izvaja svojo vizijo o oblikovanju »človeške skupnosti, ki deli skupno usodo« (Tobin, 2018, str. 156–157).

Od leta 2013 je bilo veliko kitajskih projektov v Evropi vključenih v pobudo »En pas, ena cesta« (angl. One belt, one road – OBOR). Pobuda je sporočilo svetu o

² Ta ugotovitev velja za čas pred pandemijo novega korona virusa (SARS-CoV-2), ki bo po ocenah ekonomistov prizadel ne samo kitajsko, temveč globalno ekonomsko rast.

njihovem videnju prihodnosti sveta in izvaža »kitajske sanje«. Danes vključuje že več kot 70 držav po vsem svetu.

Pobuda je zapisana v kitajsko ustavo in predstavlja novo vizijo sveta, v kateri je Kitajska njegov gospodarski vodja. Predstavlja ekonomsko platformo in pomeni več od infrastrukturnih projektov ter povezav. Med drugim vključuje finančno združevanje, zmanjšanje ovir za trgovanje in lažji dostop do komunikacijskih omrežij (Xi Jinping, 2017), omogoča dostop do novih virov, izvoz produktov in razpršitev oskrbovalnih poti. Te so danes močno odvisne od pomorskega tranzita v Malaški ožini. Pobuda naj bi stimulirala geopolitično tekmovanje in omogočila Kitajski širitev moči na druge celine. Zato si Kitajska prizadeva za številnejše in boljše odnose z Evropo, močnejše diplomatske in gospodarske povezave z Afriko ter ustvarja možnosti za varovanje svojih trgovskih poti.

Kitajska je v okviru pobude »En pas, ena cesta« spodbudila sodelovanje z vzhodnoevropskimi državami »16 + 1«. Pri tem sodeluje tudi Slovenija, aprila 2019 pa se je priključila še Grčija. V tej ločeni pobudi, zdaj »17 + 1«, sodeluje 12 držav Evropske unije in pet balkanskih kandidatk za vstop v unijo. Kitajska vse države, kljub velikim razlikam med njimi, obravnava kot enotno regijo. Cilji tega delovanja so vzpostavitev transportnega omrežja za uresničevanje pobude ter naložb, ki bodo podprle širitev kitajskega kapitala v druge dele Evropske unije. Madžarska in Poljska sta ključni z vidika transportne infrastrukture. Čez grški Pirej in s hitro železnico Beograd–Budimpešta namerava Kitajska doseči zahodne evropske trge.

Strategija povezav med Evropo in Evrazijo iz leta 2018 (Evropska Komisija, 2018) ne omenja pobude »17 + 1«, zato je Kitajska lahko postopoma vanjo vključevala posamezne evropske države. Danes ima že 14 evropskih držav bilateralne sporazume s Kitajsko. V njih so tudi najpomembnejše vstopne točke v Južno Evropo, in sicer Grčija, Italija in Portugalska. Kitajska je »mehko« prodrla v osrednjo in južno periferijo, da bi prevzela nadzor nad najpomembnejšimi pristanišči, ki naj bi postali glavna vstopna vrata za kitajske produkte.

Izzivi, s katerimi se spoprijemajo države, ki so povezane s kitajskimi infrastrukturnimi podjetji, so predvsem erozija nacionalne suverenosti, pomanjkanje transparentnosti, nevdružne finančne obremenitve, odtujitev od gospodarskih potreb lokalnih skupnosti, geopolitično tveganje, negativen vpliv na okolje in velika možnost za korupcijo (Kliman in dr., 2019).

Pobuda »En pas, ena cesta« lahko postane po eni strani orodje v rokah kitajske politike za ustvarjanje nasprotij v Evropski uniji, po drugi pa orodje za nekatere njene članice, da se s kitajskim kapitalom osamosvojijo od ustanov Evropske unije.

3.2 Strategija razpršenih naložb

Pri doseganju svojih zunanjepolitičnih ciljev Kitajska uporablja tudi t. i. strategijo razpršenih naložb.

Kitajsko investiranje v Evropi temelji na oceni ekonomske moči, napredka pri razvoju tehnologije in zemljepisne lege držav. Naložbe so tako razpršene na zahod, jug in vzhod Evrope. Zahodna Evropa (Združeno Kraljestvo, Italija, Francija, Nemčija, Nizozemska) je leta 2017 prejela več kot 75 odstotkov vseh kitajskih neposrednih naložb v tujini. Usmerjajo se v strateško premoženje in raziskovalno-razvojna omrežja (Le Corre, 2017, str. 5–8).

V Južni Evropi je Kitajska izkoristila ekonomsko krizo in njene posledice. Italija, Grčija in Portugalska so za Kitajsko zemljepisno zelo pomembne. V Italiji pospešeno vlagajo v delniški trg, država je zanimiva zaradi pomembnih tržnih znamk in tehnologije, najbolj pa zaradi svoje zemljepisne lege (Pomorska svilna pot – MSR). V Grčiji je Kitajska prevzela večinski delež upravljanja v pirejskem pristanišču (40-letna koncesija). Kitajske trgovske poti z Evropo so zdaj skrajšane za dober teden, prav tako je pristanišče pomembno za trgovanje z Bližnjim vzhodom in Afriko. Portugalska je prejemnica največ neposrednih kitajskih naložb na prebivalca (Le Corre, 2017, str. 8). V Vzhodni Evropi Kitajska izkorišča ugodne razmere za svoje poslovanje. Tam so nižje cene nabave, je veliko potreb po prednostnih naložbah, je cenovno učinkovita delovna sila in so ugodne koncesije za investitorje.

Povečana prisotnost kitajskih naložb v strateške sektorje številnih evropskih držav je ustvarila ekonomsko soodvisnost, ki jo lahko ocenimo tudi kot kitajsko uresničevanje političnih ciljev.

Posojilna politika kitajskih bank se nekoliko razlikuje od posojilodajalcev v tržno utemeljenem kreditnem sistemu. Posojil ne pogojujejo s političnimi zahtevami, pri tem ravnajo skladno s svojo uradno doktrino nevmešavanja v notranje zadeve posameznih držav. Financiranje zagotavljajo s posojili, ki so ob nezmožnosti odplačevanja odvisna od izmenjave blaga, zagotovljenih pogodb s kitajskimi podjetji in zavezami za nakup kitajskih proizvodov. Ta posojila se imenujejo potrpežljivi kapital. Čeprav so nekateri pogoji dajanja posojil podobni kot v kapitalističnih državah, je razlika v obsežnosti in dolžini kredita. Kitajci tako posojajo zelo velike vsote. Povprečna doba kitajskega posojila je 17 let, medtem ko se sklenejo tržni krediti običajno za pet let. Kitajci so tudi pripravljeni financirati v različne, tudi rizične, projekte.

Veliko držav v Evropski uniji, ki jih je finančna kriza zelo prizadela, razume kitajske naložbe pozitivno. Zaskrbljenost vse bolj izražajo šele zadnja leta, ko poskušajo vzpostaviti ravnotežje med ekonomsko odprtostjo in varnostnimi pomisleki pred prevelikim vplivom Kitajske v Evropi. Skrbijo jih predvsem vloga kitajske države v gospodarstvu, pomanjkanje recipročnosti in poštene konkurence, strah pred izgubo nacionalne konkurenčnosti ter kitajski tehnološki primat. Močni so tudi zadržki

zaradi varnosti, povezani s kritično strateško infrastrukturo, strateškimi objekti oziroma naložbami in obrambno tehnologijo (Seaman in dr., 2017).

Predlog Evropske komisije za vzpostavitev mehanizmov za nadzor nad naložbami določene evropske države vidijo kot mehanizem, ki bi ga lahko velike države ali celo komisija izkoriščale za oškodovanje manjših članic Evropske unije (Zeneli, 2019, str. 134–135).

Eden izmed izzivov večje kitajske prisotnosti na Balkanu je geopolitični. Privede lahko do tega, da postane Balkan »igrišče« velikih sil. Kitajske naložbe lahko balkanskim državam pomagajo pri razvoju, povzročijo pa lahko tudi velik dolg do Kitajske, kar lahko ta izkoristi za politični vpliv v odnosih teh držav do Evropske unije. Kitajska bi lahko izkoristila balkanske države kot vstopno točko na evropska tržišča in čez njo promovirala svoj model ureditve in vladanja.

3.3 Dejavnost kitajskih oboroženih sil

3.3.1 Vojaška diplomacija in obrambni izdatki

Kitajska za dosego svojih zunanjepolitičnih ciljev vedno bolj uporablja tudi vojaško diplomacijo.

Vojaška diplomacija, ki jo izvaja kitajska vojska, obsega vojaške obiske na visoki ravni (kot gostujoči in gostitelji), dialoge na bilateralni in multilateralni ravni, vojaške vaje, obiske vojaških ladij, izmenjavo častnikov in sodelovanje v operacijah za vzdrževanje miru po vodstvom Združenih narodov ter v humanitarnih operacijah.

Cilji kitajske vojaške diplomacije so strateški in operativni.

Strateški cilji so podpora kitajski diplomaciji, ki vzpostavlja odnose z različnimi državami, ter sooblikovanje varnostnega okolja z demonstracijo kitajskih vojaških zmogljivosti ali njihovimi premiki oziroma razvrščanjem v tujini.

Operativni cilji vključujejo zbiranje obveščevalnih informacij o tujih vojskah in mogočih območjih delovanja, učenje novih veščin in taktik, tehnik ter postopkov in razvoj vojaških zmogljivosti, ki kitajsko vojsko naredijo primerljivo z drugimi vojskami.

Kitajska vojska izvaja predvsem v zadnjem desetletju več mednarodnih aktivnosti. Gre za številnejše in kompleksnejše aktivnosti, s katerimi pridobiva dragocene operativne izkušnje ter vzpostavlja partnerstva z vojskami v tujini (Allen in dr., 2017, str. 7–14).

Kitajska je druga država po prispevku v proračun Združenih narodov za operacije vzdrževanja miru. Od konca leta 2018 je v operacijah Združenih narodov po svetu prisotnih 2517 kitajskih vojakov, največ v Maliju, Sudanu, Kongu in Srednjeafriški republiki (UN, 2019). Kitajska je oblikovala stalne sile moči 8000 vojakov, ki so na

razpolago za operacije vzdrževanja miru Združenih narodov. Tako lahko podpira politiko osrednje vloge Združenih narodov in svoje vizije globalne vladavine, to pa upravičuje z argumentom, da lahko le močnejša kitajska vojska vzpostavi mir (Fung, 2016).

Povečana prisotnost kitajskih vojaških predstavnikov na mednarodnih srečanjih in sodelovanje s tujimi vojskami (vaje, usposabljanja) povečuje »mehko« moč kitajske vojske, razvija zmogljivosti za premike oziroma razvrščanje in podporo delovanju enot v tujini.

Največ dejavnosti kitajske vojaške diplomacije je usmerjene v zaščito in promoviranje izbranih strateških interesov in v upravljanje območij interesa (Allen in dr., 2017, str. 7–14). Kitajska zunanja politika poudarja strateški pomen odnosov z ZDA in Rusijo ter z državami na kitajskem obrobju. Kitajska vojaška strategija pa poudarja pomen odnosov z ZDA, Rusijo in državami v azijsko-pacifiški regiji.

Kitajska odvisnost od uvoza nafte in plina je razlog za kitajsko prisotnost v Afriki (pristanišče Džibuti) ter kitajske mornarice v zalivu Aden (protipiratska operacija). Te dejavnosti vojski omogočajo pridobivanje operativnih izkušenj, hkrati pa vojska varuje kitajske oskrbovalne poti.³

Kitajska vztrajno povečuje svoje obrambne izdatke in namenja veliko pozornosti posodobitvi oboroženih sil. Iz zadnjega poročila švedskega mirovnega raziskovalnega inštituta o obrambnih izdatkih leta 2019 je razvidno, da ZDA ostajajo največji porabnik finančnih sredstev za obrambo; predstavljajo 38 odstotkov globalnih obrambnih izdatkov. Kitajska je na drugem mestu. Njeni obrambni izdatki predstavljajo na globalni ravni 14-odstotni delež. Na letni ravni je Kitajska leta 2019 za obrambo namenila 5,1 odstotka več sredstev kot v prejšnjem letu (SIPRI, 2019).

3.3.2 Varnostni odnosi med Kitajsko in Rusijo

Novi odnosi med Kitajsko in Rusijo na varnostnem področju in partnerstvo med državama predstavljajo grožnje, ki so varnostni izziv tudi za Evropsko unijo.

V samo dveh desetletjih sta se Kitajska in Rusija iz tekmic prelevili v tesni zaveznici. Embargo na orožje in skupni sovražniki so razširili kitajsko-rusko obrambno partnerstvo in v diplomatske odnose med velikimi silami vnesli novo dimenzijo, ki je na Zahodu pogosto spregledana (Weitz, 2019).

Kitajska in Rusija sta odnose okrepili na področjih prodaje orožja, združenih vojaških vaj in medsebojne diplomatske podpore. Vedno pogosteje izražata skupno skrb zaradi ameriških vojaških zmogljivosti in njenih varnostnih politik, ki jih razumeta kot grožnjo.

³ Kitajska je 17. decembra 2019 uvedla v operativno rabo svojo drugo letalonosilko, s čimer je bistveno povečala strateški doseg svoje globokomorske mornarice.

Nedavna ruska odločitev o tem, da Kitajski proda obrambno tehnologijo naslednje generacije, predstavlja novo pomembno poglavje v vojaških odnosih med državama. Kitajska z izpopolnjenimi obrambnimi zmožnostmi, ki jih je dobila od Rusije, povečuje svoje zmogljivosti, s katerimi lahko prepreči tujim mornaricam dostop do morij in vesolja.

Predsednika Putin in Xi Jinping si prizadevata za obrambno partnerstvo, ki bi lahko vključevalo integrirane vojaške operacije, sodelovanje na področju razvoja bojnih tehnologij in združenega obrambnega raketnega sistema.

Na skupnih vojaških vajah z Rusi se Kitajska uči iz ruskih vojaških izkušenj na Krimu, pridobiva operativno znanje s področja ekspedicijske logistike in znanja za zavarovanje vojaških baz v tujih državah.

Leta 2021 poteče rusko-kitajski sporazum o prijateljstvu. Nov sporazum lahko prinese dinamiko v odnosih med državama in celo nekatere predpostavke o kolektivni obrambi. Podobne so na primer že med Japonsko in ZDA.

3.3.3 Kitajski izvoz vojaške tehnologije

Kitajska je v zadnjih dveh desetletjih bistveno povečala izvoz vojaške tehnologije in strokovnjaki napovedujejo, da se bo ta še povečeval.

Podatki kažejo, da je bila Kitajska od leta 1999 do 2008 šesti največji izvoznik vojaške tehnologije na svetu, z dvema odstotkoma tržnega deleža in 41 globalnimi uvozniki njene vojaške tehnologije. Leta 2019 je Kitajska tretji največji izvoznik s petodstotnim tržnim deležem, takoj za ZDA, Rusijo, Nemčijo in Francijo. Njeno vojaško tehnologijo kupuje že 66 držav. Ta rast je posledica več dejavnikov. Gre za nižje cene, izdelke, ki lahko konkurirajo po kakovosti, protidobave in za način odkupa, ki omogoča odplačevanje od Kitajske najetih kreditov (Grevatt, 2019).

V preteklosti je bil izvoz vojaške tehnologije tradicionalno obravnavan kot manj pomemben v primerjavi z opremljanjem svoje vojske. Zdaj pa ta dejavnost neposredno podpira širjenje strateškega vpliva. Izvoz vojaške tehnologije vse bolj postaja podpora doseganju kitajskih strateških ciljev in je tesno povezan s pobudo »En pas, ena cesta«.

3.3.4 Kitajska vojska kot orodje za sovražno vplivanje

Dogajanja po svetu, povezana s covidom-19, so primerno okolje za izvajanje zlonamerne vplivanja na javno mnenje v demokratičnih državah. Kitajska vojska postaja ena izmed vodilnih, saj izvaja operacije sovražnega vplivanja (angl. influence operations) na socialnih omrežjih.

Socialnih omrežij kitajska vojska ne uporablja samo za prikrite operacije in psihološko vojno, kot to dela s propagando v časopisih Daily in Xinhua. Razvija tehnike in

načine za težko prepoznavno zavajajoče sporočanje, globoko skrite prevare, prikrito propagando in analize javnega mnenja. Socialna omrežja, kot so Facebook, Twitter, LINE in druga, uporablja za tajne sovražne operacije političnega vmešavanja v tujih državah in za širjenje dezinformacij, katerih cilj je spodkopavanje demokratičnih procesov.

Strokovnjaki ocenjujejo, da odprti računi kitajske vojske na platformah socialnih omrežij zahodnih držav predstavljajo riziko za njihovo nacionalno varnost. Prek njih lahko kitajska vojska zbira analitične podatke o posameznih uporabnikih in tako povečuje svoj vpliv na javno mnenje. Poznavanje javnega mnenja je pogoj za naprednejše dostavljanje namensko oblikovanih sporočil (Beauchamp-Mustafaga, Chase, 2019, str. 67–73).

Kitajska bo zaradi dejstva, da kitajska komunistična partija svoja moč in uspeh utemeljuje na svoji sposobnosti ter povečuje svoj vpliv v tujih državah, predstavljala vedno večji izziv. Voditelji demokratičnih držav morajo zato bolj sodelovati in skupaj razvijati zmogljivosti za boljšo odpornost družbenih omrežij proti vdoru in za prepoznavanje kitajske propagande.

Sodelovanje je nujno, saj si partija prizadeva, da bi preprečila združevanje opozicije, oblikovanje zavezništev in sporočil, ki razkrivajo njeno delovanje (angl. counter narrative). Boljše zmogljivosti so nujne, saj veliko držav nima ne strokovnega znanja ne pooblastil, da bi učinkovito reševale vse vidike teh izzivov. Odpornost pa je potrebna za ohranjanje sposobnosti vlad, da se uprejo pritiskom in zaščitijo pravice svojih državljanov ter organizacij in izrazijo mnenje o različnih težavah, na katere je partija občutljiva.

Sklep Strateško tekmovanje s Kitajsko je postalo popolnoma resnično ne le za ZDA, temveč tudi za Evropsko unijo. Kitajska predstavlja tudi varnostni izziv.

Močnejša kitajska ekonomska prisotnost, kulturno in medijsko delovanje ter aktivnosti vojaške diplomacije so načini, s katerimi Kitajska vzpostavlja partnerske odnose z državami v Evropi in uresničuje svoje zunanje politične cilje.

Kitajski je v zadnjih letih uspelo vzpostaviti neravnotežje naložb z Evropsko unijo v svojo korist. Prevzema pomembna evropska podjetja. Zaskrbljujoče je, da so to največkrat podjetja, ki upravljajo kritično strateško infrastrukturo. Povečana prisotnost kitajskih naložb v strateške sektorje je ustvarila ekonomsko soodvisnost, ki je eden izmed političnih ciljev Kitajske.

Z naložbami in prevzemi podjetij Kitajska širi svoj vpliv v posameznih evropskih državah. Vpliv se lahko odrazi pri obravnavi določenih vprašanj, povezanih s Kitajsko, in lahko v prihodnosti ogrozi enotnost Evropske unije. Neenotnost znotraj Evropske unije lahko Kitajski omogoči dostop do pomembnih trgov, strateških naložb in novih tehnologij brez strahu, da bi jo Evropska unija pri tem ovirala. V

zunanjepolitičnih odločitvah nekaterih držav je ta vpliv že zaznan, predvsem kadar gre za ravnodušnost do nespoštovanja človekovih pravic na Kitajskem ali njeno dejavnost v Južnokitajskem morju.

Evropska unija obravnava Kitajsko kot systemskega tekmeča, kar pomeni, da priznava, da je treba vzpostaviti ustrezno obravnavo tako ekonomskih prednosti kot tudi varnostnih izzivov, ki jih predstavlja povečana kitajska prisotnost v Evropi. Toda strategijo Evropske unije iz marca 2019 bo težko uresničevati, saj so interesi posameznih držav do Kitajske različni, razhajanje stališč pa še dodatno povečujejo kitajske naložbe in z njimi povezana politika posameznih evropskih držav.

Izziv predstavlja tudi povečana dejavnost kitajskih oboroženih sil v mednarodnem okolju, ki se izvaja z vojaško diplomacijo, izvoz vojaške tehnologije v sosesčino Evropske unije ter z negovanjem varnostnega partnerstva z Rusijo.

Aktivnosti kitajske vojske v Evropski uniji in na njenem obrobju podpirajo njeno zunanjo politično pobudo »en pas, ena cesta«. Povečana dejavnost kitajske vojske v operacijah Združenih narodov, skupne vojaške vaje z Rusijo in pristopi v evropska pristanišča kitajski vojski omogočajo pridobivanje operativnih izkušenj in varovanje njenih oskrbovalnih poti.

Kitajske operacije vplivanja, katerih tarča so zahodne demokracije, so vse bolj predmet razprave in zavedanja v zahodnih družbah. Zato je pomembno, da vlade in širša politična skupnost razumejo, da Kitajska in njena vojska zahodna socialna omrežja obravnavata kot pomembno orodje za svoje operacije vplivanja in prek njih oblikujeta informacije, namenjene domači ter tuji javnosti. Kitajska vojska mora postati prepoznavna kot pomembna pri oblikovanju pozitivnega globalnega mnenja o Kitajski. To bo še posebej pomembno takrat, ko bo svetovna javnost upravičeno zahtevala transparentno in nepristransko analizo dogajanj ter izkušenj, povezanih s covidom-19.

Enotnega odgovora Evropske unije na izzive, ki jih Kitajska predstavlja, pravzaprav ni. Pri oblikovanju enotnega pristopa lahko nacionalna suverenost pri odločanju o izboru naložb oziroma vlagalcev kapitala postane ključna točka nasprotovanja med državami Evropske unije. Toda iz širšega vidika zavarovanja nacionalne varnosti članic in varnosti Evropske unije je nujno, da poznamo ves obseg in moč kitajskega delovanja ter razumemo, zakaj Kitajska tako deluje, da bi voditelji demokratičnih držav lahko oblikovali ustrezne in učinkovite odgovore ter rešitve.

Za ohranitev liberalnih standardov, ki podpirajo globalno ekonomijo, pospešitev demokratizacije balkanskih držav in držav na obrobju Evropske unije, ohranitev tradicionalnih evropskih družbenih vrednot, pravičnosti in vladavine prava, ki so temelj zahodnih demokracij, bo treba oblikovati celovito strategijo ravnanja do Kitajske, zanjo pa pridobiti tudi ZDA.

Literatura

1. Allen, K. in dr., 2017. *Chinese Military Diplomacy, 2013–2016. China Strategic Perspectives 11*. Washington: National Defence University. <https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratperspective/china/ChinaPerspectives-11.pdf?ver=2017-07-17-153301-093>, str. 7–14, 17. 3. 2020.
2. Beauchamp-Mustafaga, N., Chase, M. S., 2019. *Borrowing a Boat out to Sea: The Chinese Military's Use of Social Media for Influence Operations*. J. Hopkins Universe School of Advance International Studies. <https://www.fpi.sais-jhu.edu/borrowing-a-boat-out-to-sea-pdf>, str. 67–73, 20. 3. 2020.
3. CSC – Chinese State Council, *Made in China 2025, 2015*. <http://www.cittadellascienza.it/cina/wp-content/uploads/2017/02/IoT-ONE-Made-in-China-2025.pdf>, 2. 3. 2020.
4. CSC – Chinese State Council, *China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation, 2017*. http://www.xinhuanet.com/english/china/2017-01/11/c_135973695.htm, 2. 3. 2020.
5. Evropska komisija, *Joint Communication to the European Parliament and the Council – Elements for a new EU Strategy on China, JOIN(2016) 30*. 22. 6. 2016. http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, 6. 3. 2020.
6. Evropska komisija, *EU-China: A Strategic Outlook, 2019*. <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>, str. 1–3, 6. 3. 2020.
7. Evropska komisija, *EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation, 2018*. http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf, 6. 3. 2020.
8. Eurostat Newsrelease, 2019. *International trade in goods in 2018, A third of EU trade is with the United States and China*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9678910/6-20032019-AP-EN.pdf/0ebd7878-dad5-478e-a5f0-3ae2c91f7ea3>. 2. 3. 2020.
9. Fung, C., 2016. *China's Troop Contributions to U. N. Peacekeeping*, Pacebrief. www.usip.org/publications/2016/07/china-troop-contributions-un-peacekeeping, 2. 3. 2020.
10. Grevatt, J., 2019. *Good Enough*. V *Jane's Defence Weekly*, zvezek. 56, številka 47. <https://www.janes.com/defence/janes-defence-weekly>, 2. 3. 2020.
11. Jinping Xi, 2017. *Poročilo na 19. kongresu KKP*. http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm, 25. 2. 2020.
12. Kliman in dr., 2019. *Grading China's Belt and Road Initiative*, CNAS, https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/CNAS+Report_China+Belt+and+Road_final.pdf, 25. 2. 2020.
13. Le Corre, P., 2018. *Chinese Investments in European Countries: Experiences and Lessons for the Belt and Road Initiative in Rethinking the Silk Road*. V Mayer, M., *Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations*. <http://carnegieendowment.org>, str. 5–8, 19. 2. 2020.
14. McCarthy, N., 2018. *China is Investing Nine Times More in Europe Than North America*, *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2018/07/18/china-is-investing-nine-times-more-in-europe-than-north-america-infographic/#44da24f87a8c>, 20. 3. 2020.
15. NSC – National Science Fundation, *Overview of the State of the US S&E Enterprise in a Global Context, 2018*. <https://nsf.gov/statistics/2018>, 16. 3. 2020.
16. Seaman, J., in drugi, 2017. *Chinese Investment in Europe. A Country Level Approach*, *European Think Thank Network on China*. <https://www.ifri.org/en/publications-infri>, 19. 1. 2020.
17. SIPRI, *Global military expenditures, 2019*. <https://www.sipri.org/media/press-release/2020/global-military-expenditure-sees-largest-annual-increase-decade-says-sipri-reaching-1917-billion>, 21. 2. 2020.
18. Tartar, A., Rojanasakul, M., Diamond, J. S., *How China is Buying its Way into Europe*. V *Bloomberg*, 23. 4. 2018. <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-business-in-europe/>, 20. 3. 2020.

19. Tobin, L., 2018. *Xi's Vision for Transforming Global Governance: A Strategic Challenge for Washington and its Allies*. V *Strategist*, številka 2, poglavje 1. Teksas, november 2018. <https://2llqix3cnhb21kcxpr2u9o1k-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2018/11/TNSR-Vol-2-Issue-1-Tobin.pdf>, str. 155–157, 19. 1. 2020.
20. Weitz, R., 2019. *The expanding China-Russia Defense Partnership*, Hudson Institute. <https://www.hudson.org/research/15017-the-expanding-china-russia-defense-partnership>, 16. 1. 2020.
21. Zeneli, V., 2019. *China and Europe*. V McDonald, S., Burgoyne, M., *China's, Global Influence: Perspectives and Recommendations*. APCS, 2019, https://apcss.org/wp-content/uploads/2019/09/8-China_and_Europe-Zeneli.pdf, str. 134–135, 22. 1. 2020.
22. Zhongping, F., Jing, H., 2014. *China Strategic Partnerships*. <https://css.ethz.ch/en/services/digital-library/publications/publication.html/181324>, 23. 1. 2020.
23. UN – United Nations, *Peacekeeping*, 2019. *Troop and Police Contributions*. <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributions>, 16. 1. 2020.
24. Williams, L. C., 2020. *DOD official: »Adversarial capital« threatens industrial base*. FWC, 25. 3. 2020. <https://fcw.com/articles/2020/03/25/defense-china-cfius-corona-lord.aspx>, 17. 4. 2020.